

UN TOPOR DE BRONZ DE LA CÂMPIA TURZII¹

Toporul de bronz ce face obiectul prezentării de față provine din colecția Școlii Generale Nr. 1 din Câmpia Turzii². Împrejurările în care a fost descoperit nu sunt cunoscute, astfel încât nu se poate preciza dacă este vorba de o descoperire izolată sau dacă această piesă face parte dintr-un depozit.

Toporul are marginile manșonului de înmănușare îngroșate, iar paralel cu acestea se găsesc câte o nervură, într-o parte circulară și în cealaltă sub formă de arc de cerc, cu capetele așezate pe fața lamei. Manșonul are o prelungire care trebuie văzută ca un rest de turnare. Atât manșonul cât și gaura de înmănușare sunt de formă circular-rotundă. Muchiile lamei sunt ușor curbate spre interior, iar secțiunea ei este hexagonală. Tăișul convex prezintă urme de folosire. Piesa cu patină de bună calitate, de culoare verde, este bine turnată și finisată. Dimensiuni: are lungimea totală - 12,2 cm, lungimea lamei - 9 cm, lățimea lamei - 4,7 cm. Orificiul de înmănușare este transversal cu diametrul de 2,5 cm - 2,6 cm.

Datorită trăsăturilor prezentate mai sus, toporul de la Câmpia Turzii poate fi încadrat în tipul numit de Alexandru Vulpe, Pădureni³, iar după Amalia Mozsolics în tipul C al clasificării salé. Vom opera cu clasificarea propusă de Alexandru Vulpe. Până în prezent se cunoșteau 64 de topoare de acest tip, dintre care 4 au apărut în așezări⁵, 17 reprezintă descoperiri izolate⁶ și 43 provin din depozite⁷.

Topoarele de tip Pădureni se concentrează în S-E Transilvaniei, grupare care s-ar putea explica și prin prezența zăcămintelor de sare din această zonă⁸. De asemenea, descoperiri de acest tip se întâlnesc în zona bazinul Mureșului și al Târnavelor. Cele mai vestice exemplare sunt cele din Sălaj de la Șimleu-Silvaniei și Moigrad. Chiar dacă în Sălaj nu există zăcăminte de sare, pe valea Crasnei trecea așa numitul "drum al sării", folosit din preistorie până în secolul XVII⁹.

În spațiul extracarpatic topoare ale acestui tip se găsesc sporadic, în județele Prahova¹⁰, Bacău¹¹ și Iași¹².

¹ Piesa mi-a fost pusă la dispoziție de Florin Gogâltan care a avut amabilitatea de a îndruma realizarea acestui articol. O serie de sugestii bibliografice mi-au fost oferite de Melinda Mitu și Dan Ruscu. Țin să le mulțumesc călduros și pe această cale.

² A fost descoperit întâmplător de un elev și dus la această școală, d-nei profesoare Maria Rusu. Prin intermediul d-nului profesor Călin Cosma a ajuns la Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj Napoca, în inventarul căruia se află în prezent.

³ Vulpe, 1970, p.42; Vulpe, Tudor, 1970, p.422.

⁴ Mozsolics, 1967, p.17.

⁵ Cucuteni, comuna Baici-județul Iași (Vulpe, 1964, p.136; Vulpe, 197, p.46); Răcăciuni-județul Bacău (Vulpe, 1970, p.45); Sighișoara-"Dealul Turcului"- județul Mureș (Nestor, 1932, p.93, nota 323, Horedt, 1960, p.128, fig.13.6; Vulpe, 1970, p.45); Teișani-județul Prahova (Vulpe, 1970, p.45).

⁶ Bicfalău-județul Covasna (Vulpe, 1970, p.45); Gălești-județul Mureș (Téglás, 188, p.120; Nagy, 1913, p.308; Popescu, 1944, Pl.6.4; Vulpe, 1970, p.45); Gușterița-oraș Sibiu (Vulpe, 1970, p.45); Hălchiu-județul Brașov (Berciu, 1939-1942, p.37, fig.5; Vulpe, 1970, p.45); Magheruș-județul Covasna (Vulpe, 1970, p.45); Malnaș-județul Covasna (Vulpe, 1964, p.136 și nota 35; Vulpe, 1970, p.45); Marpod-județul Sibiu (Popescu, 1944 Pl.XV.2; Vulpe, 1970, p.45); Micești-județul Cluj (Téglás, 1914, p.54, fig.4 de la p.55; Vulpe, 1970, p.46); Moigrad-județul Sălaj (Vulpe, 1970, p.45); Poian-județul Covasna (Nagy, 1913, p.313, Pl.VIII.43; Popescu, 1944, p.35, fig.618, nota 9; Vulpe, 1970, p.44); "Regiunea Sebeș"-județul Alba (Vulpe, 1970, p.45; Andrișoiu, 1993, p.101, Pl.IV.5); Semeria-județul Covasna (Nagy, 1913, p.313; Vulpe, 1970, p.44); Tâtaru-județul Prahova (Vulpe, 1970, p.45); Tomești-județul Harghita (Vulpe, 1970, p.45); "Transilvania" (Frigyes, 1957, p.47, fig.XVII.2; Vulpe, 1970, p.45); Vârghiș-județul Covasna (Vulpe, 1970, p.45); "Zona Sighișoarei"-județul Mureș (Roska, 1942, p.243, fig.299, Vulpe, 1970, p.45).

⁷ Covasna-județul Covasna-2 topoare (Popescu, 1944, p.35, Pl.6.10-11; Roska, 194, p.137, fig.161.1-2; Vulpe, 1970, p.45); Hărman-județul Brașov-un topor (Berciu, 1941, p.25, fig.1.4; Vulpe, 1970, p.44); Parava-județul Bacău-2 topoare (Vulpe, 1970, p.45); Pădureni, comuna Moacșa-județul Covasna-10 topoare (Nagy, 1913, Pl.VIII, fig.34-41, p.314, Popescu, 1944, p.35, Nagy 1890, p.49,50; Roska, 1947, p.72; Vulpe, 1970, p.44); Racoșu de Jos-județul Brașov-un topor (Hampel, 1879, p.33,34, Roska, 1942, p.72,73, fig.83, Vulpe, 1970, p.46); Sânzieni-județul Covasna-un topor (Mozsolics, 1967, p.16, nota 28; Vulpe, 1970, p.45); Șimleu-Silvaniei-județul Sălaj-2 topoare (Frigyes, 1957, p.48, fig.7.5, 7.6; Mozsolics, 1967, p.167, Pl.20.1-2; Vulpe, 1970, p.45).

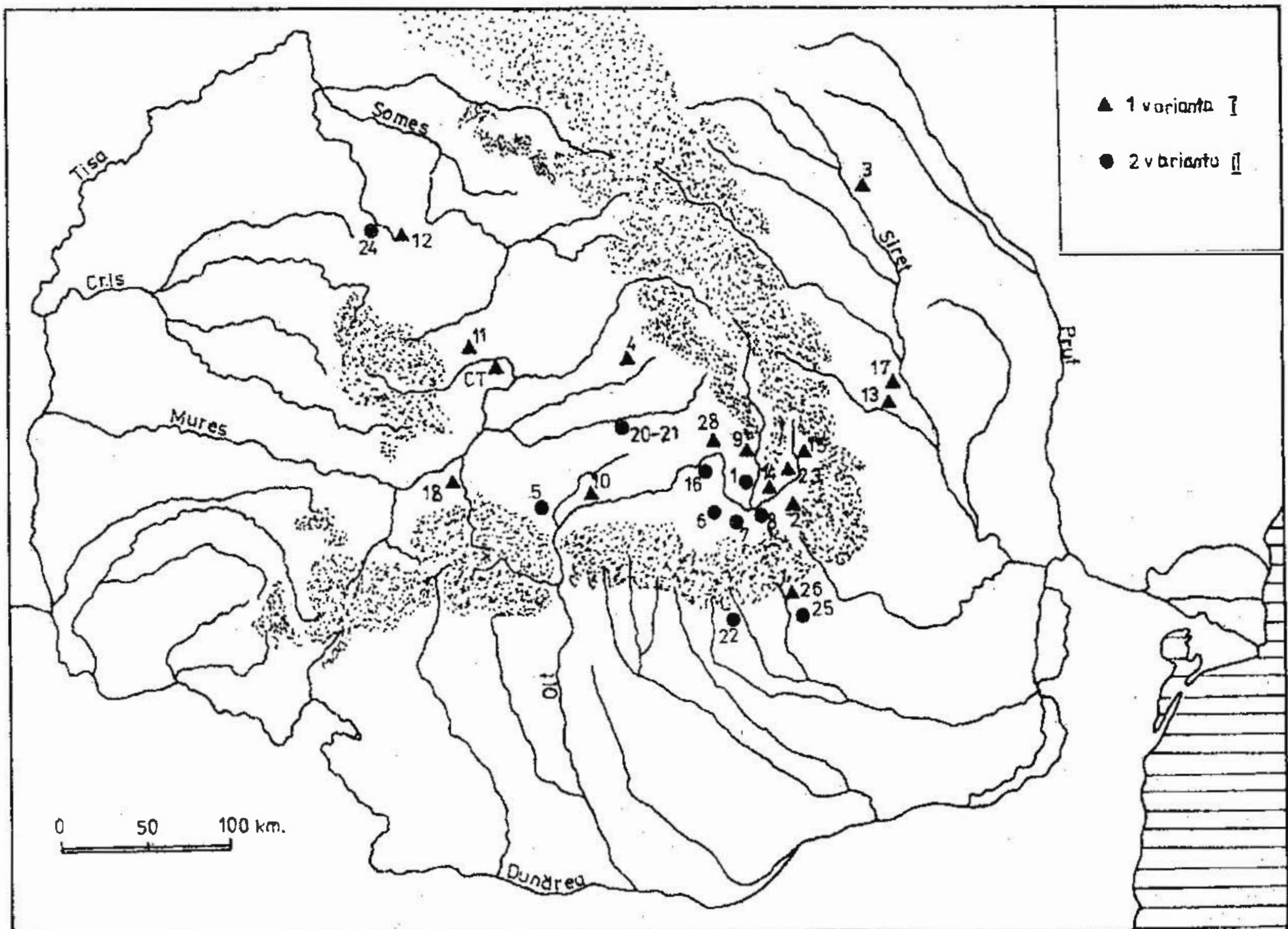
⁸ Jimbor, Rupea, Sânpetru-județul Brașov; Corund, Vârghiș, Praid-județul Harghita; Adrian, Ațânteș, Gurghiu, Ideciu de Jos, Sânpaul, Sovata, Uila-județul Mureș. De remarcat că și în celelalte județe din Transilvania unde s-au descoperit topoare de tip Pădureni se găsesc zăcăminte de sare: Ocna Sibiului-județul Sibiu; Aiton, Apahida, Cănciște, Cojocna, Corpadca, Dezmir, Gădălin, Nireș, Ocna Dejului, Pata, Sic, Sânmărgărita, Someșeni, Turda, Valca Florilor-județul Cluj.

⁹ Chirilă, Matei, 1986, p.108, fig.1.

¹⁰ Sinaia, Tâtaru, Teișani.

¹¹ Parava, Răcăciuni.

¹² Cucuteni.

Lista localităților:

C. T. -Câmpia Turzii	15. Poian (jud. Covasna)
1. Bicfalău (jud. Covasna)	16. Racoșul de Jos (jud. Brașov)
2. Covasna (jud. Covasna)	17. Răcăciuni (jud. Bacău)
3. Cucuteni, com. Baici (jud. Iași)	18. "Regiunea Sebeș" (jud. Alba)
4. Gălești (jud. Mureș)	19. Semeria (jud. Covasna)
5. Gușterița (orașul Sibiu)	20. Sighișoara-Dealul Turcului (jud. Mureș)
6. Hălchiu (jud. Brașov)	21. "Zona Sighișoarei" (jud. Mureș)
7. Hărman (jud. Brașov)	22. Sinaia (jud. Prahova)
8. Magheruș (jud. Covasna)	23. Sânzieni (jud. Covasna)
9. Malnaș (jud. Covasna)	24. Șimleul Silvaniei (jud. Covasna)
10. Marpod (jud. Sibiu)	25. Tâtaru (jud. Prahova)
11. Micești (jud. Cluj)	26. Teișani (jud. Prahova)
12. Moigrad (jud. Sălaj)	27. Tomești (jud. Harghita)
13. Parava (jud. Bacău)	28. Vîrghiș (jud. Covasna)
14. Pădureni, com. Moacșa (jud. Covasna)	

Planșa I. Harta de răspândire a topoarelor de tip Pădureni

Alexandru Vulpe împarte topoarele de tip Pădureni în două variante: I) topoare grele și grosolane¹³, II) topoare zvelte¹⁴. Topoarele variantei I sunt răspândite în Transilvania mai ales în zona de sud-est, la răsărit de Carpați și unul la Teișani în nordul Munteniei. Exemplarele variantei II se găsesc

¹³ Pădureni, Semeria, Covasna, Sânzieni, Malnaș, Răcăciuni, Teișani, Poian, Gălești, Marpod, Parava, Moigrad, Micești, "Regiunea Sebeș". (Vulpe, 1970, p.43).

¹⁴ Bicfalău, Cucuteni, Gușterița, Hălchiu, Hărman, Magheruș, Racoșul de Jos, Sighișoara-"Dealul Turcului", "Zona Sighișoarei", Sinaia, Șimleu-Silvaniei, Tâtaru, Tomești (Vulpe, 1970, p.43).

sud-est, la răsărit de Carpați și unul la Terșani în nordul Munteniei. Exemplarele variantei II se găsesc tot în Transilvania, dar spre deosebire de prima variantă, aceste topoare, cu o singură excepție (Șimleu-Silvaniei), nu apar la nord de râul Mureș. La sud de Carpați s-au descoperit doar la Sinaia și Tâtaru, iar în Moldova lipsesc.

Alexandru Vulpe, pune variantele topoarelor Pădureni în legătură cu primele două variante a tipului Monteoru¹⁵. Prima variantă Monteoru este sincronă cu fazele MIC3 și MIC2, iar a doua cu faza MIC2-Ia¹⁶, aparținând deci bronzului mijlociu¹⁷. Ioan Andrițoiu datează topoarele de tip Pădureni în aceeași perioadă¹⁸, iar Amalia Mozsolics le situează în BIII¹⁹, ce ar trebui să fie bronz Ra A2-B²⁰.

Privind harta de răspândire și având în vedere datarea artefactelor în discuție, observăm că aceasta se suprapune, în principal peste aria de răspândire a culturii Wietenberg. Prezența în zona extracarpatică poate fi interpretată ca un rezultat al schimburilor intertribale între purtătorii culturilor Wietenberg, Monteoru și Costișa. Dovadă în acest sens stau fragmentele ceramice aparținând culturii Wietenberg, faza II, descoperite în așezări Monteoru, faza IC2²¹ cum sunt cele de la Bogdănești²², Bărboasa-"Podul Morii" și Năstăseni-"Parâncea"²³, cât și fragmentele ceramice aparținând culturii Monteoru găsite în așezări Wietenberg din sud-estul Transilvaniei²⁴. După faza Monteoru IC2 relațiile culturii Wietenberg cu cultura Monteoru nu mai pot fi urmărite până în faza Monteoru IIa²⁵. La Sărata-Monteoru în faza IIa s-au găsit fragmente ceramice Wietenberg²⁶. Aceste relații intertribale pot fi documentate și de o serie de piese de bronz. În depozitul de la Pădureni, alături de topoare de acest tip, s-a descoperit și un topor de tip Monteoru²⁷. În depozitul de la Parava există trei topoare Monteoru. Aceste legături confirmă și contemporaneitatea variantelor I ale topoarelor de tip Pădure și Monteoru. Ne referim la topoarele de tip Pădureni aparținând variantei I de la Răcăciuni²⁸ și Cucuteni³⁰. Primul a fost descoperit într-o așezare a culturii Monteoru, fazele IC3-IC2, iar al doilea într-o așezare aparținând culturii Costișa³¹.

La Bogdănești în faza Monteoru IC2 au apărut și fragmente ceramice caracteristice culturii Costișa³². În ansamblul lor, descoperirile Wietenberg cunoscute până în prezent în așezări Monteoru, faza IC2, din Moldova, pot fi paralelizate cu nivelele de locuire Wietenberg II, iar sfârșitul fazei Monteoru IC2, cu începutul fazei Wietenberg III de la Derșida³³.

Datorită analogiei variantei II (Vulpe) a topoarelor Pădureni cu varianta II (Vulpe) a topoarelor Monteoru datate în Monteoru IC2-Ia și a celor arătate mai sus, se explică de ce topoarele de tip Pădureni varianta a-II-a nu se găsesc în Moldova și că acestea pot fi încadrate în faza Wietenberg III.

¹⁵ Vulpe, 1970, p.43.

¹⁶ *Ibidem* p.48, Morintz, 1978, p.104.

¹⁷ Vulpe, 1970, p.48.

¹⁸ Andrițoiu, 1993, p.101.

¹⁹ Mozsolics, 1967, p.19.

²⁰ *Ibidem*, p.10.

²¹ Florescu, 1971, p.64, Morintz, 1978, p.116.

²² Florescu, 1971, p.47.

²³ *Ibidem*, p.64.

²⁴ Zaharia, 1990, p.75.

²⁵ Andrițoiu, 1992, p.48, Chidroșan, 1980, p.85, 86.

²⁶ Morintz, 1978, p.104.

²⁷ Vulpe, 1970, p.44.

²⁸ *Ibidem*, p.45.

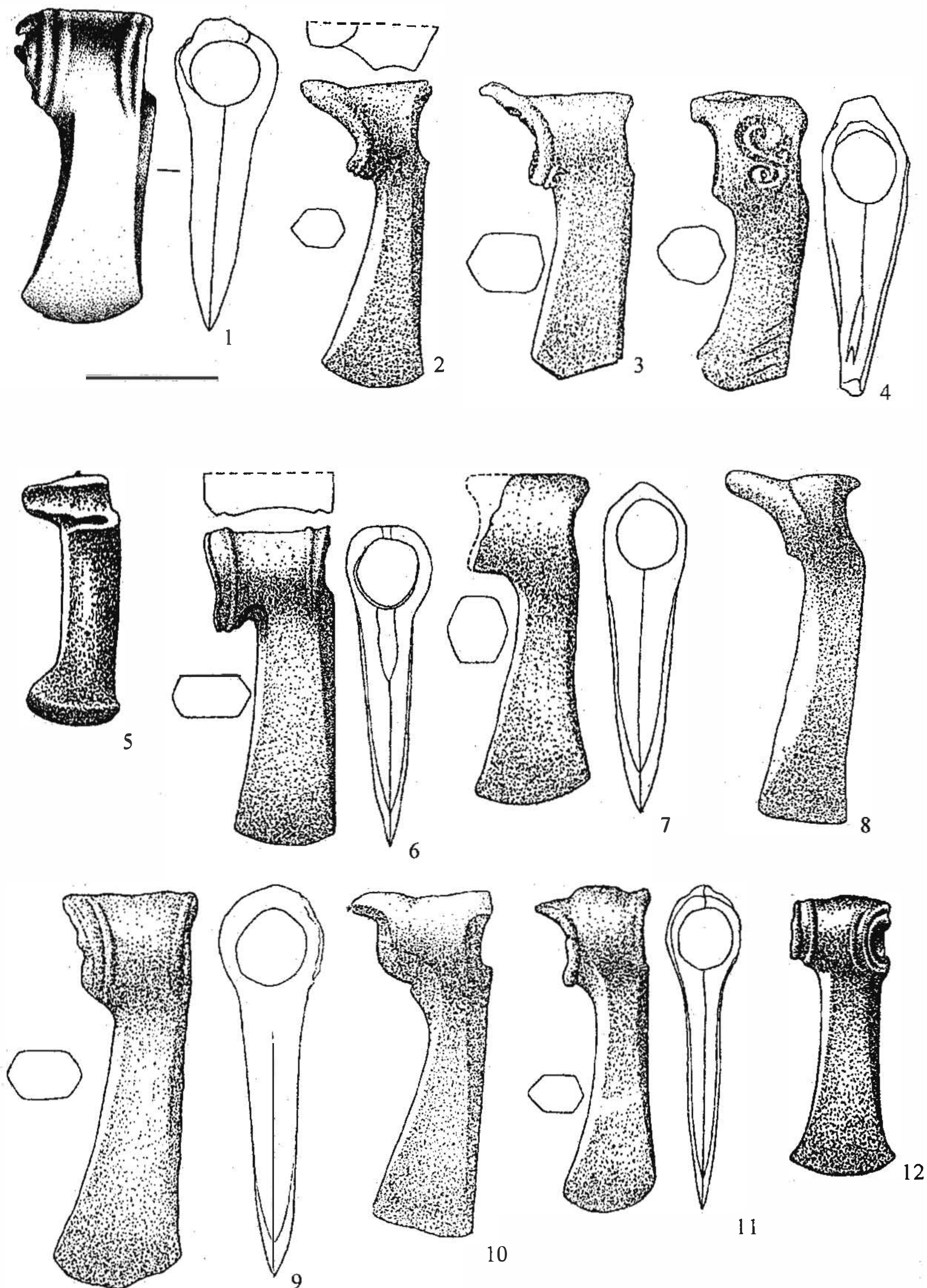
²⁹ *Ibidem*, p.45.

³⁰ *Ibidem*, p.46.

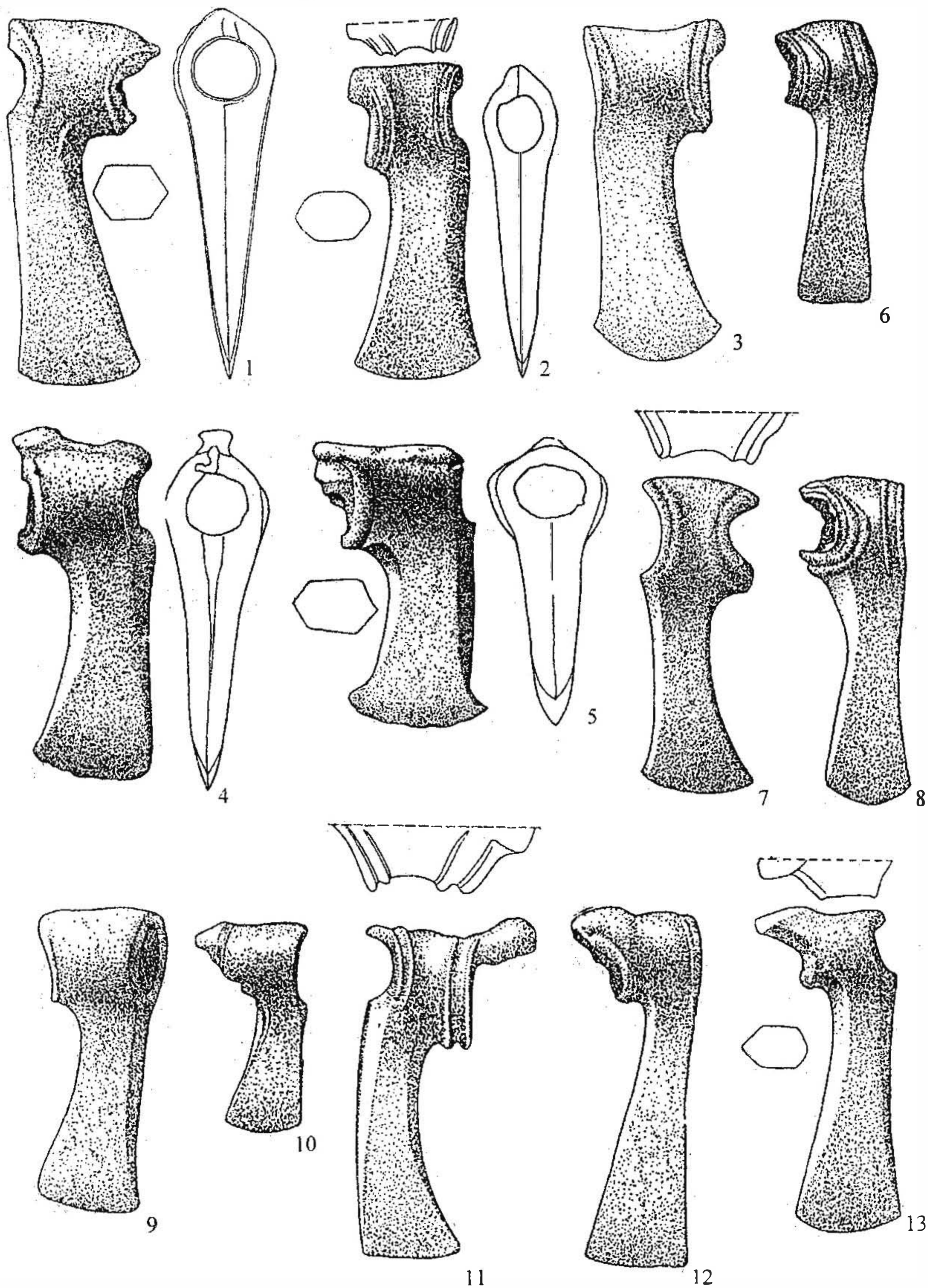
³¹ Vulpe, 1964, p.136; Vulpe, 1970, p.46.

³² Florescu, 1971, p.47.

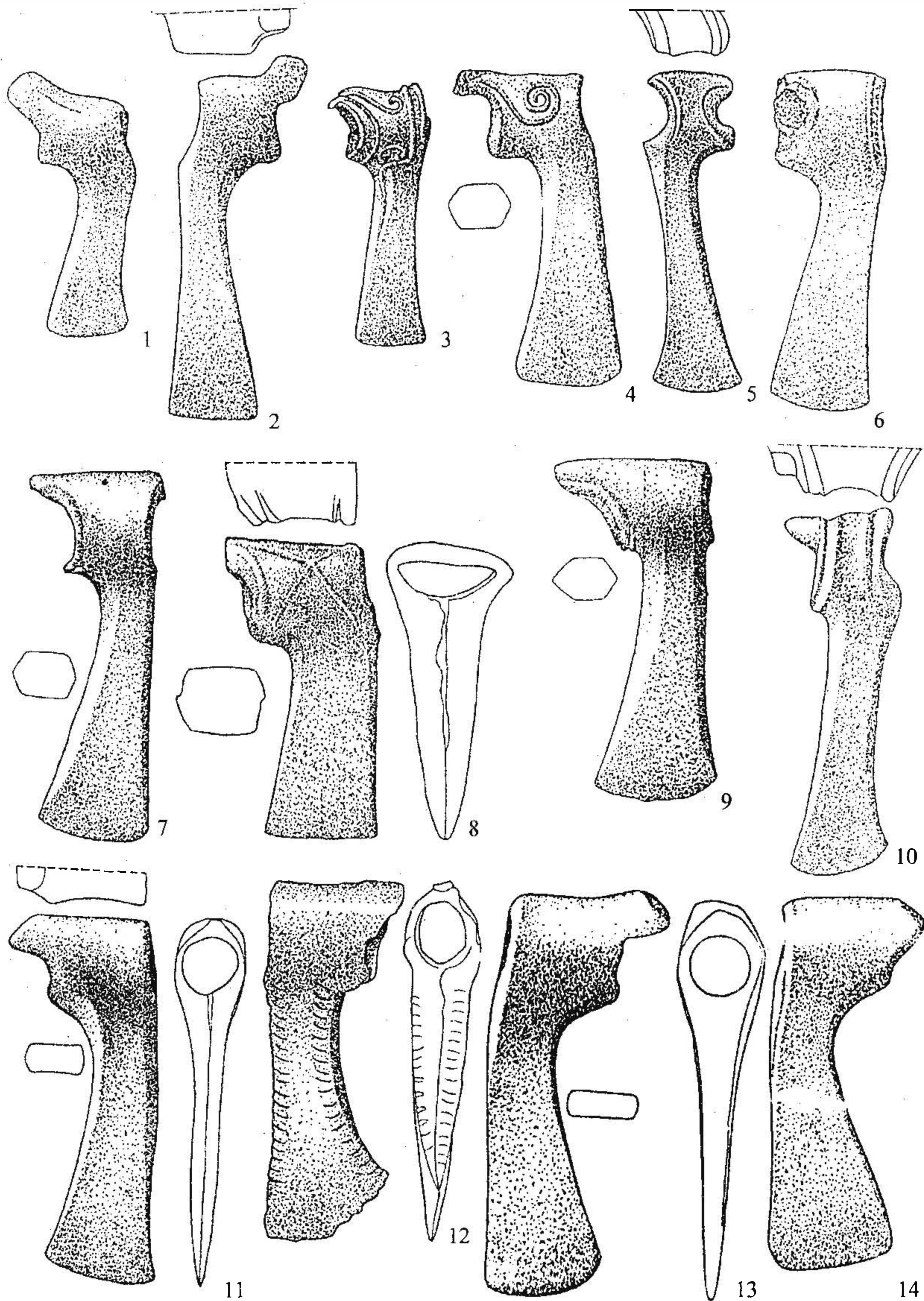
³³ *Ibidem*, p.66.

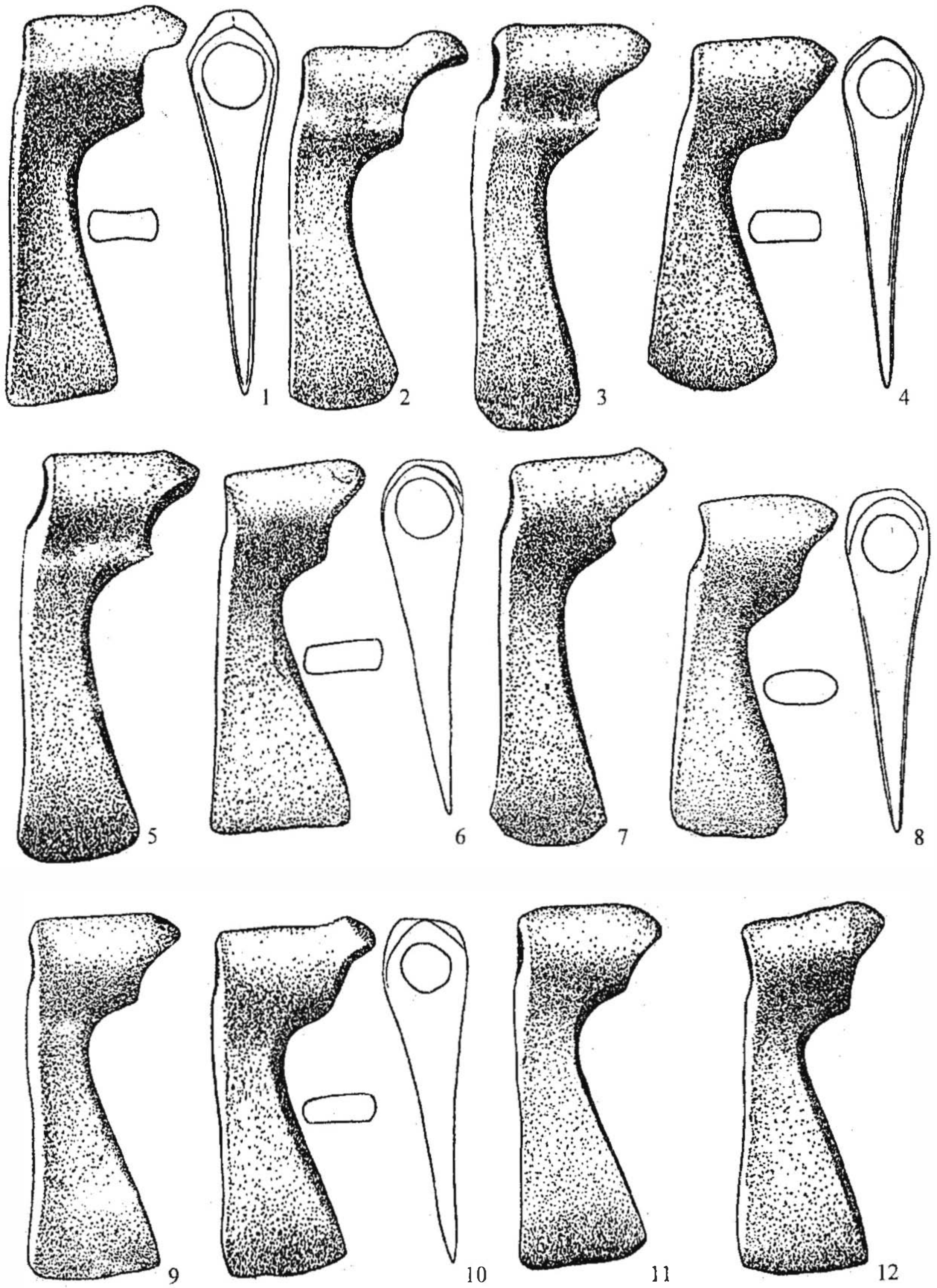
Planşa II. 1 Câmpia Turzii; 2 Bicfalău; 3 Covasna; 4 Cucuteni; 5 Găleşti; 6 Guşteriţa; 7 Hălchiu; 8 Hărman.
Publicată de A. Vulpe. Se bazează pe fotografia neclară făcută de D. Berciu publicată în *Însemnări arheologice*,
1941, p. 29. Pentru completare s-a folosit desenul de la muzeul din Braşov (10); 11 Magheruş; 12 Miceşti.

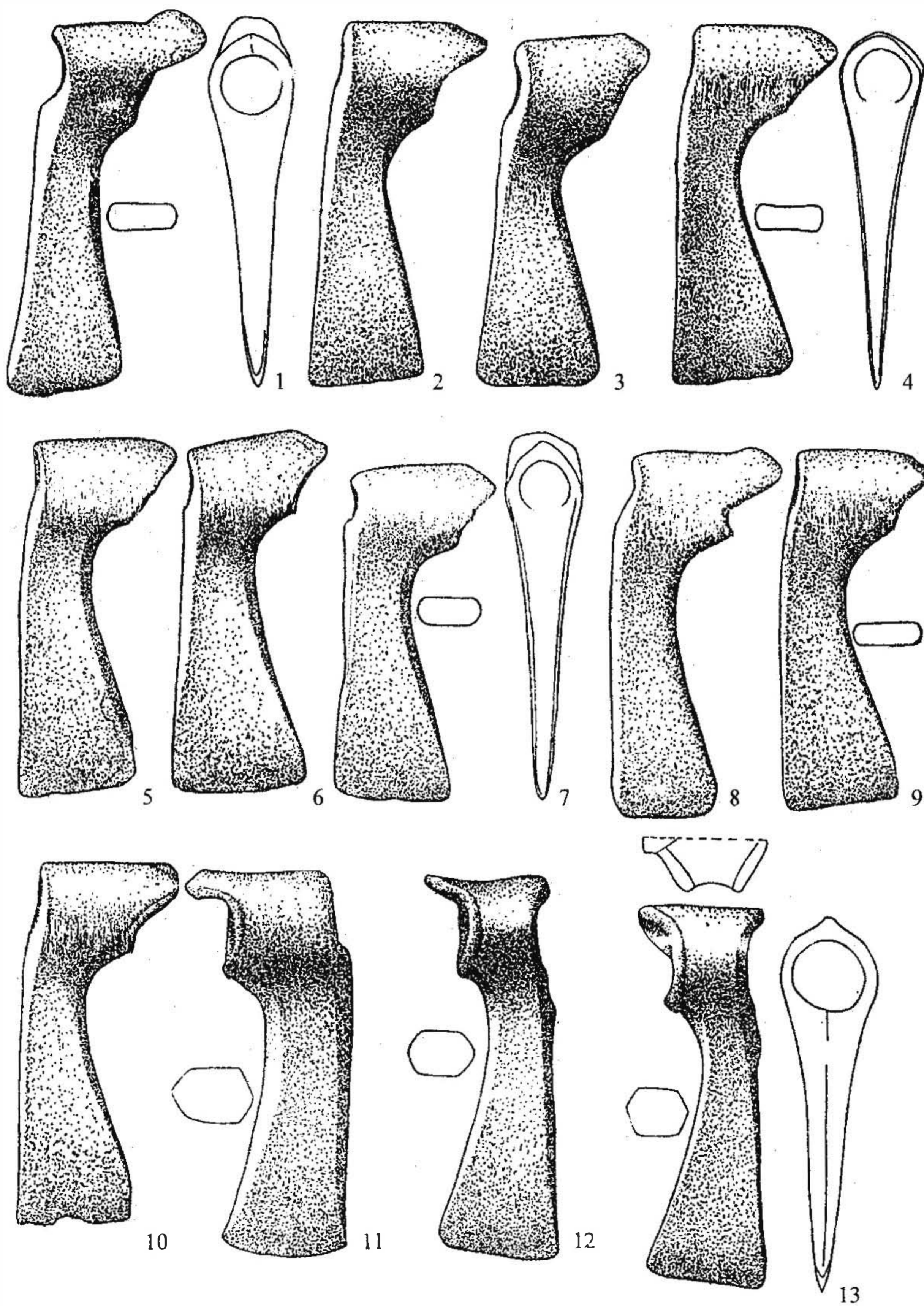
Planșa III. 1 Malnaș; 2 Marpod; 3 Moigrad; 4-5 Parava; 6-13 Pădureni.

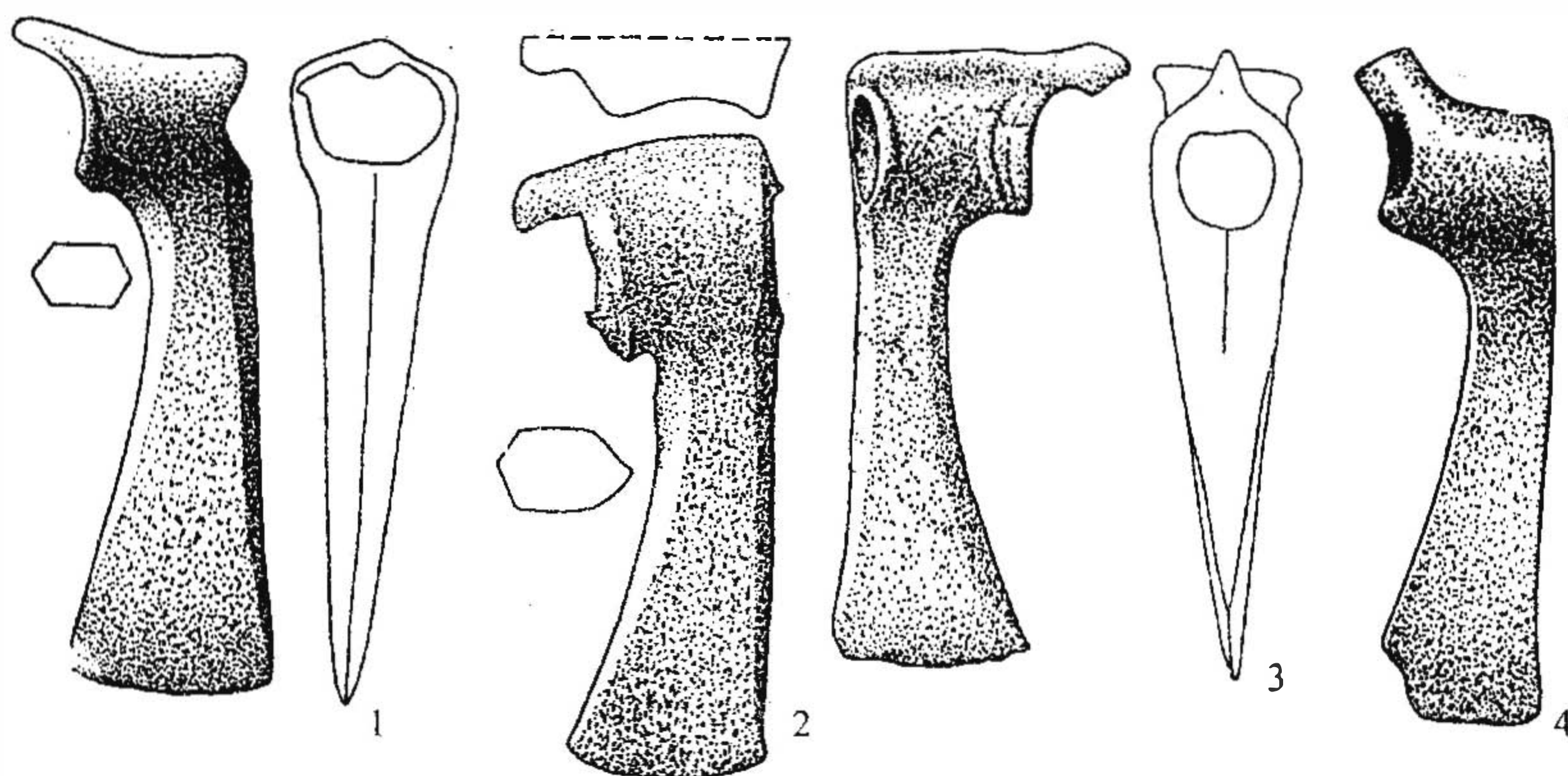
Plana IV. 1-5 Pădureni; 6 Poian; 7 Racoșul de Jos; 8 Răcăciuni; 9 "Regiunea Sebeș"; 10 Semeria; 11 Sighișoara-Dealul Turcului; 12 "Zona Sighișoarei"; 13-14 Sinaia.

Planşa V. 1-12 Sinaia

Planșa VI. 1-10 Sinaia; 11 Sînzieni; 12-13 Șimleul Silvaniei.

Planșa VII. 1-Tătaru; 2-Teișani; 3-Vîrghiș; 4-"Transilvania".

Pentru toporul de la Câmpia Turzii propunem încadrarea lui în varianta I datorită asemănării foarte mari cu piesele de la Marpod (Pl. III, 2), respectiv Moigrad (Pl. III, 3) ce aparțin aceleși variante. Mă refer la dimensiune, forma manșonului cu nervuri, forma lamei, a tăișului și a secțiunii lamei. Condițiile de descoperire necunoscute nu pot pune în valoare eventualele elemente care să evidențieze apartenența toporului prezentat la cultura Wietenberg. În zonă se găsesc puncte (așezări) ale acestor culturi la Cheile Tureniului³⁴, Cornești³⁵, Cheile Turzii³⁶, Copăceni³⁷ etc. Acest topor, aparținând variantei I, poate fi încadrat în faza a-II-a a culturii Wietenberg, datată de Carol Kacsó în bronz A2³⁸.

Aprofundarea cercetării privind topoarele de tip Pădureni, ar contribui într-o oarecare măsură la cunoașterea metalurgiei culturii Wietenberg, a relațiilor acesteia cu culturile învecinate și ar completa tabloul topoarelor de bronz din România.

GABRIEL RUSTOIU
Universitatea "1 Decembrie 1918"
Alba Iulia

³⁴ Crișan și colaboratorii, 1992, p.96-101.

³⁵ *Ibidem*, p.116.

³⁶ *Ibidem*, p.101-105.

³⁷ *Ibidem*, p.159-161.

³⁸ Kacsó, 1987, p.47.

Abrevieri bibliografice

- Andrieșescu, 1915 -Ioan Andrieșescu, *Asupra epocii de bronz în România*, în *BCMI*, București, 1915.
- Andrițoiu, 1992 -Ioan Andrițoiu, *Civilizația tracilor din sud-vestul Transilvaniei în epoca bronzului*, "Biblioteca Thracologica", II, București, 1992.
- Andrițoiu, 1993 -Ioan Andrițoiu, *Metalurgia bronzului în sud-estul Transilvaniei (I)*, în *Analele Banatului*, II, 1993.
- Berciu, 1939-1942 -Ioan Berciu, *Depozitul de bronz de la Ighiel în Apulum*, I, 1939-1942.
- Berciu, 1941 -D. Berciu, *Asupra unor topoare de bronz din Transilvania*, în *Însemnări arheologice*, București 1941.
- Chidioșan, 1980 -N. Chidioșan, *Contribuții la istoria tracilor din nord-vestul României. Așezarea Wietenberg de la Derșida*, Oradea, 1980.
- Chirilă, Matei, 1986 -E. Chirilă, A. V. Matei, *Tezaurul dacic de la Celei în ActaMP*, X, Zalău, 1986.
- Crișan și colab., 1992 -I. H. Crișan, M. Bărbulescu, E. Chirilă, V. Vasiliev, I. Winkler, *Repertoriul arheologic al județului Cluj*, Cluj-Napoca, 1992.
- Florescu, 1971 -M. Florescu, *Elemente Wietenberg descoperite în complexele de locuire aparținând fazelor timpurii ale culturii Monteoru din Moldova*, în *Danubius*, V, Galați, 1971.
- Frigyes, 1957 -Frigyes Koszegi, *Keleti típusú bronzkori balták a Magyar Nemzeti Múzeumban*, în *Folia Archaeologica*, IX, Budapesta, 1957.
- Hampel, 1879 -Jozsef Hampel, *Magyarhoni Regeszeti Repertoriuma*, în *Archaeologiai Közlemények*, XIII, 2, 1879.
- Horádt, 1960 -K. Horádt, *Die Wietenbergkultur*, în *Dacia*, N. S., IV, 1960.
- Kacsö, 1987 -C. Kacsö, *Beiträge zur Kenntnis des Verbreitungsgebietes und der Chronologie der Suci de Sus-Kultur*, în *Dacia*, N. S.
- Morintz, 1978 -S. Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii*, I, Editura Academiei R. S.
- Mozsolics, 1967 -A. Mozsolics, *Bronzefunde des Karpatenbeckens*, Budapest, 1967.
- Nagy, 1890 -G. Nagy, *A Székely N. Múzeum története*, în *A Székely Nemzeti Múzeum Értésítője*, I, 1890.
- Nagy, 1913 -G. Nagy, *Skytha lelitek*, în *Archaeologiai Értésítő*, Budapest, 1913.
- Nestor, 1932 -I. Nestor, *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*, în *22 BerRGK*, 1932.
- Popescu, 1944 -D. Popescu, *Die frühe und mittlere Bronzezeit in Siebenbürgen*, București, 1944.
- Roska, 1942 -M. Roska, *Erdély Regeszeti Repertoriuma*, Cluj, 1942.
- Roska, 1947 -M. Roska, *Importanța tipurului pentru turnat topoare*, în *Apulum*, III, 1947.
- Téglás, 1888 -G. Téglás, *Kvét régi siremlék a kassai domban*, în *ArchÉrt*, VIII, Budapest, 1888.
- Téglás, 1914 -I. Téglás, *Réz-és bronzbalták Torda vidékéről*, în *Archaeologiai Értésítő*, XXXIV, Budapest, 1914.
- Vulpe, 1964 -A. Vulpe, *Cu privire la unele topoare de aramă și bronz din Moldova*, în *Arheologia Moldovei*, II-III, 1964.
- Vulpe, 1970 -A. Vulpe, *Äxte und Beile in Rumänien I*, în "Prähistorische Bronzefunde", IX, 2, München, 1970.
- Vulpe, Tudor, 1970 -A. Vulpe, E. Tudor, *Cu privire la topoarele de metal cu gaură de înmănșare transversală*, în *SCIV*, 3, 1970.
- Zaharia, 1990 -E. Zaharia, *Descoperiri ale culturii Monteoru în sud-estul Transilvaniei*, în *Thraco-Dacica*, XI, 1-2, București, 1990.